

คบระบบคบความจริง

พระอาจารย์สงบ มนฺสฺสนฺโต

เทศน์เช้า วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๔๒

ณ วัดสันติธรรมาราม ต.คลองตากต อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

คนไปทำบุญกันมาก ไปทำบุญตักบาตรเทโว เพราะว่าเป็นวันที่พระพุทธเจ้าเปิดโลก ไปเทศน์โปรดมารดาลงมาแล้วเรามาทำพิธีกัน ตักบาตรเทโวเหมือนพระพุทธเจ้าเสด็จออกมาจากดาวดึงส์ นั่นนะเป็นพิธีกรรม พิธีกรรมการทำบุญ พระพุทธเจ้าลงมา เลียนแบบคือก๊อปปี้ไป

ถ้าเราทำบุญเราก็ว่าได้บุญ เพราะทำบุญตามแบบที่พระพุทธเจ้าทำไว้ แต่มันเป็นประเพณีเห็นไหม ประเพณีได้บุญไหม? ได้บุญนะ บุญตามประเพณีนั้นเพราะทำตามนั้น แต่ความเข้าใจของเราว่าอันนั้นเป็นแค่ประเพณีแล้วมันเข้าถึง บุญเป็นบุญ บุญก็มีละเอียดขึ้นไป นักปฏิบัติถึงว่าเอาแค่ประเพณี ปฏิบัติไม่ได้ มันยังต้องลึกกว่านั้นเข้าไปอีก

*****

ของเรามันมีทาน ในศาสนาเราสอนเรื่องทาน สอนเรื่องศีล แล้วถึงสอนเรื่องภาวนา ฟัน ๆ ของทานอยู่ในขอบเขตของทาน จะสละได้ขนาดไหนก็เป็นเขตของทาน

แม้แต่พระเวสสันดรสละแม่แต่กระทั่งลูก สละแม่กระทั่งเมียก็เป็นทาน นั่นขอบเขตของทาน จะทำใหญ่โตมหาศาลขนาดไหนก็เป็นขอบเขตของทาน แต่ขอบเขตของทานนะ ถ้ามีใครรู้จักพัฒนาเป็น การสละออกไปนี่มันสละได้ ความตระหนี่ ความโกรธ ทำไมเราสละไม่ได้ละ นี่ทานมันถึงกระเทือนถึงใจเหมือนกันเพราะความตระหนี่ หรือว่าเราคิดนี่มันกระเทือนถึงใจ แต่มันเป็นขอบเขตของทาน ขอบเขตของศีล ศีล จะรักษาศีลได้ดีขนาดไหน ศีลมันก็ทำให้เราเป็นแก้วตดูลิ้นหนึ่งหรือ เห็นไหม มีศีลต้องมีธรรม ทาน ศีล ภาวนา

ตอนภวานายกขึ้นภวานา เห็นไหม ทำบุญตามพิธีกรรมนี้ตักบาตรเทโวได้บุญในเขตของ
ทาน มันเป็นพิธีกรรมนี้มา แต่พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ต้องมีอย่างนั้นหนหนึ่ง มาอะๆ ก็มีหนหนึ่ง
ตามประเพณีพระพุทธเจ้ามีทุกพระองค์เลย แล้วก็จะเทียบกันว่าบารมีของพระพุทธเจ้าใครใหญ่
กว่าเล็กกว่า เห็นไหม ของเรา ๑,๒๕๐ องค์ แต่บางที่ถึง ๘๐,๐๐๐ องค์ แล้วอายุก็ต่างกัน นั่นคือการ
สะสมมาของบุญ ของทานนี้แหละ ทานให้ผลอย่างนั้น แต่ทานนี้มันก็จับเคลื่อน

รถนี้มาเพราะน้ำมัน น้ำมันหมดรถมาไม่ได้ น้ำมันจับเคลื่อน บุญกุศลนี้บุญกุศล แต่การ
ปฏิบัตินี้เพื่อละทิ้งบุญและบาป ถ้าบุญเป็นความสุข เราภวานาเข้าไปเป็นสมาธิเป็นความสุข เวลา
จิตเราสงบเข้าไปเป็นสมาธิ อันนี้มันก็ไปอยู่ใน สพุเพ ฌมฺมา อนตฺตา มันอยู่ในสิ่งที่มันเป็นไตร
ลักษณ์ทั้งหมด สพุเพ ฌมฺมา อนตฺตา ธรรมทั้งหลายต้องแปรปรวนหมด

พระพุทธเจ้าบอกพระอานนท์ “อานนท์ แม้แต่ร่างกายของพระพุทธเจ้าก็ต้องดับขันธใน
คืนนี้ คืนนี้จะปรินิพพาน” พระอานนท์เสียใจมาก “อานนท์เราสอนเธอแล้วไม่ใช่หรือ..” สิ่งใดใน
โลกนี้จะมีคุณค่าเท่ากับหัวใจของพระพุทธเจ้า แต่ก็ต้องสละทิ้งร่างกายไป จนหัวใจนั้นหลุดไป
เป็นอนุปาเสสนิพพานคือสิ้นกิเลสมา มีร่างกายมาด้วยก็ต้องแบกกันไปเป็นภาระอย่างยิ่ง พวกเรา
ไม่ใช่อย่างนั้น พวกเราเหมือนเครื่องยนต์กลไก คือว่ามันเป็นอันเดียวกัน มันแยกไม่ออก แต่
พระพุทธเจ้าแยกออกระหว่างคนขับรถกับรถ ร่างกายนี้เป็นรถใช้ไหม แต่หัวใจพระพุทธเจ้านี้เป็น
คนขับรถ คนขับรถกับรถมันแยกกันได้ รถจอดคนขับก็ออกมาสิ

แต่ของเรานี้อยู่ในรถแล้วขังตัวเองในรถเลย ไปไหนไม่ได้อยู่กับรถ นี่ถึงว่าไม่เป็นอะไร
ทั้งสิ้น พวกเรานี้เป็นปุถุชน แต่ถ้าเป็นพระพุทธเจ้านะ วันที่ตรัสรู้ขึ้นมาแยกออกจากคนขับรถ
แยกออกจากกันได้ นั่นนะเวลาถึงวันสุดท้ายต้องมาสละรถนั่นทิ้งอีกทีหนึ่ง ถึงบอกว่า “แม้แต่
ร่างกายของเราต้องตายในคืนนี้” สอนพระอานนท์ไว้ พระอานนท์เสียใจมากจะดังไว้

สพุเพ ฌมฺมา อนตฺตา สิ่งทั้งหลายนี้เป็นอนัตตาทั้งหมด มันต้องแปรสภาพทั้งหมด แม้แต่ทำ
สมาธิก็เหมือนกัน มันต้องเป็นอนัตตา ถ้าไม่เป็นอนัตตานั้น ทุกคนจีรตมาที่นี้ แล้วลงมาทำไม
ทำไมไม่อยู่บนรถล่ะ ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นมาในใจแล้วยึดไว้มันสละได้อย่างไร ธรรมทั้งหลายที่
เราพยายามสร้างขึ้นมา เราก็ต้องสละทิ้งนะ

ถ้าเป็นวัตถุเราต้องแสวงหา แล้วทำบัญชีเก็บไว้ว่าจะได้มากขนาดไหน แต่หัวใจมันยังสละเท่าให้มันยังได้มาก สละ เห็นใหม่ คำราชาศึกษาวิชาการมา เราเรียนมาขนาดไหนมันไปเกาะเกาะใครมันอยู่ในสมองเราใช่ไหม แต่วัตถุมันต้องมีที่เก็บ ที่มันจะหาย แต่ความคิดนี้ไม่ต้องมีที่เก็บ ธรรมยิ่งกว่านั้นอีก เพราะธรรมมันต้นของความคิดใจ ธรรมละเอียดกว่าความคิดอันนั้นอีกนะ นั้นความคิด เห็นใหม่ ศรัทธาแก้กิเลสไม่ได้ ศรัทธาเป็นความเชื่อ ศรัทธาดีดิงโยม ศรัทธาดีถ้าเป็นปุถุชนนะ ศรัทธาเป็นสมบัติเลิศที่สุด ถ้ามีศรัทธามีความเชื่อ จะดิงโยมมานั่งอยู่นี้กัน ศรัทธาความเชื่อดีจึงมา

ความเชื่ออย่างเดียวแก้กิเลสได้ไหม? ความเชื่อแก้กิเลสไม่ได้ ต้องภาวนาเข้าไป ตั้งแต่มีศีลมีสมาธิ แล้วก็มีปัญญา ปัญญาต่างหากแก้กิเลสได้ แต่ถ้าเป็นปัญญาไม่มีสมาธิก็ปัญญาตริกเอา ก็แก้กิเลสไม่ได้อีกล่ะ ปัญญาขนาดไหนก็หม่นอยู่ในโลกนั้น เห็นใหม่ มันถึงว่า ตรงนี้ครูบาอาจารย์จะชี้ให้เข้มรรคได้ใจ ให้เข้มรรค ให้เข้พอดิให้หมดใจ ศีลก็พอดิ ความดำริก็พอดิ คำรียากได้แต่ไม่ได้ทำ

ความเพียรอุกฤษฏ์ พระพุทธเจ้านะ มีคนมาถามพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล เขาประพฤติพวกเสนียะอะเจละ ประพฤติแบบสุนัข กินอยู่แบบสุนัข ทำตัวแบบสุนัขทั้งหมดเลย เข้าใจ เห็นใหม่ เข้าใจว่าผิด เข้าใจว่าอันนี้ทำแล้วมันจะดี มันจะหลุดพ้นจากทุกข์ไปได้ อุกฤษฏ์ใหม่ กินเหมือนสุนัข ทำตัวเหมือนสุนัขเลย ทำอุกฤษฏ์มากในหลาย ๆ อย่าง ในที่วาลัทธิต่าง ๆ แต่ไม่ใช่ทางจะพ้นทุกข์ เพราะกิเลสมันอยู่ที่ใจ มกฺก อริยสัจจ นี้เกิดจากภายใน ถึงว่าพอดิตมันสงบเข้ามา จิตสงบนั้นก็เป็บบุญ บุญกุศลมันถ่วงใหม่ ของยังต้องมีเก็บ น้ำมันต้องมีถึงเต็ม เต็มเต็มถึงแล้วจะใส่อะไรต่อไป

อาจารย์มหาบัวบอกว่า สมานีนี่น้ำเต็มแก้วใจ มันแค่เต็มแก้วเท่านั้นแหละ น้ำมันเต็มแก้วมันมีวันแต่จะยุบตัวลง ไม่มีเพิ่มขึ้นหรอกเพราะมันล้นไป เพิ่มก็ล้นไป ๆ นี้ขอบเขตความสงบของสมาธิ มันถึงต้องมีปัญญาเข้ามา ปัญญาเท่านั้นจะทำให้ตรงนี้มันเว้งว่างไป ให้น้ำก็เว้งว่าง ให้แก้วก็เว้งว่าง ใสได้หมดใจ ปัญญาเท่านั้น ถึงพอเป็นสมาธิแล้วต้องดูความเคลื่อนไหว

ความเคลื่อนไหวของใจ มันติดอยู่ในอะไรล่ะ มันติดอยู่ในกายนี้ หรือว่าความคิดที่มันติดอยู่ในอารมณ์เองนั่นล่ะ มันเห็นไม่ได้ มันก็ต้องเห็นร่างเงาต่อของมันไปก่อน นี่เห็นร่างเงาของมัน

ไปก่อน อันนี้ไม่ใช่ความเชื่อ ความเชื่อเป็นความเชื่อ ความเชื่อเป็นความจงใจ มีความจงใจ มีความวิริยะ มีความอุตสาหะ แต่ความเข้าไปเห็นจริง รู้แจ้ง ศรัทธาที่ตั้งมา ศรัทธาที่รู้ตาม ความคิดเราทำตามหมด ความรู้ตามไปจนเท่าทัน

อาจารย์มหาบัวเห็นบอกว่า ตามหาตัวโคต้องเดินตามรอยโคไปไง รอยของโคถ้าเราไม่เดินตามรอยของโคไป เดินตามไปจนถึงตัวโค รอยของโคไม่มีความหมาย แต่ถ้าไม่มีรอยโคก่อน โคลก็อยู่ส่วนโค เราก็ออยู่ส่วนเรา แต่ตอนนี้เราเห็นรอยโค จิตมันเริ่มสงบ พอจิตเริ่มสงบเราเห็นรอยโค แต่ตัวโคยังไม่เจอนี้ เราก็ต้องเดินตามรอยโคนั้นเข้าไปหาตัวโคนั้น ตัวโคก็ตัวใจใจ ตัวใจคือตัวตัวกิเลสใจ

ศรัทธา บุญกุศลวันตัดบาตรเทโวนี้เป็นบุญกุศล ประเพณีเป็นประเพณี ทุกอย่างนั้นเป็นประโยชน์มากสำหรับคนที่ว่าเขายังต่ำกว่านั้น มันชักให้คนสูงขึ้นมาได้ แต่เราสูงขึ้นมาแล้วเราข้ามจากประเพณีนิยมมา เห็นใหม่ มาทำความจริง ทำความรู้แจ้งในใจ ประเพณีนิยม ขอบเขตของทานก็คือทาน ขอบเขตของศีลก็คือศีล ขอบเขตของภาวนา แต่มันหมุนกันนะ มันเกี่ยวกันกันขึ้นมา มันเกี่ยวกันจากมีทานขึ้นมาถึงจะได้มาถึงศีล มันมีความศรัทธา มันเกี่ยวกันกันขึ้นมา

แต่พอเราจะสูงขึ้นไป เราไปติดอันล่าง มรรคหยาบฆ่ามรรคละเอียด ถ้าเราติดอยู่บันไดขั้นที่หนึ่ง เราไม่สามารถก้าวขึ้นบันไดขั้นที่สองได้ เราไม่ก้าวขึ้นไปขั้นที่สาม ขั้นที่สี่ขึ้นไป เราจะถึงข้างบนบ้านไม่ได้ นี่ก็เหมือนกันเราศรัทธา เรามีความเชื่อนี้ปัญญามันเกิดขึ้นมา มันพัฒนาให้เราเป็นชาวพุทธประเภทไหน เป็นชาวพุทธกลุ่มไหนไป ชาวพุทธในระหว่างของทาน ชาวพุทธที่เจริญตัวเองขึ้นมา นี้วุฒิภาวะของใจ ความเข้าใจใจ ถ้าคนไม่รู้เลยเห็นตัดบาตรเทโวนี้จะซึ่งมาก จะอยากทำมากเลย

แต่ถ้าคนที่เขาขึ้นถึงแล้วนะ ให้ทานแล้วภาวนา ทำใจให้สงบ แล้วเห็นอันนั้นเป็นบาทฐานขึ้นมา ไปเห็นเข้าใจ ไม่ได้ติไม่ได้เตียน แต่ว่าเวลาของเรามันมีน้อย เราจะทำอย่างไรให้ใจเราสงบขึ้นมาได้ พยายามควบคุมใจของเราไม่ให้ไปเกาะเกี่ยวกับอย่างนั้นไป

แต่เดิมของเรา คนที่ว่าเคยใช้ชีวิตแบบมหรสพสมโภช ดูเข้าไปตามปกติไม่รังแกเขา คนนั้นเป็นคนดีใหม่ คนที่อยู่กินทางโลกปกติ ไม่ได้ทำร้ายใคร คนนั้นต้องเป็นคนดีดี แต่พอถือศีล ๘ ขึ้นมา ศีล ๘ ว่าห้ามดูการขับร้องฟ้อนรำ ห้ามนอนในที่สูง เพราะอะไร เพราะมันจะติดสุข นี่ศีล ๘

นี่คนดีก็ระดับนั้น แต่พอศีลเข้าไปนี่ ห้ามฟังเครื่องขับกล่อมดนตรีไป เพราะอะไร เพราะมันเป็น บ่วงของมารไป พอมิเสียงตรงข้ามระหว่างหญิงกับชาย มันก็อยากจะฟัง ยิ่งขับกล่อมนะ โอ้โฮ! จะ น้ำตาไหลนะ แหม ทางโลกเขาว่าเข้าถึงเนื้อเพลงไป

แต่ทางเรา โส จ ปริเทวี จ ความใคร่ครวญรำพันไป เป็นความทุกข์อันหนึ่ง เห็นไหม แต่ ทางโลกเขาบอก แหม ศิลปินคนนี่เข้าถึงๆ มันเป็นความทุกข์ เราฟังแล้วเราก็อทุกข์ตามไป ถือศีล ๘ ศีล ๘ ไม่ให้ละ นี่พัฒนา วุฒิภาวะของใจสูงขึ้น ความสูงขึ้นอันนี้มันก็ว่าเราสูงขึ้น สูงขึ้นจาก ภายในไม่มีเงี้ยวตัวกัน ไม่มีสิ่งใดตัวกัน ตัวกันที่ใจเรานี้ สูงขึ้นคือใจมันสุขขึ้น สูงขึ้นคือความเข้าใจ ขึ้น สูงขึ้นคือการปล่อยวางได้ เห็นไหม

นี่อยู่ของพระอริยเจ้า พระพุทธเจ้าบอกไว้ในพระไตรปิฎก “อย่าดูถูกความนิ่งอยู่ของพระ อริยเจ้า” รู้ครบ พระพุทธเจ้ารู้ทั้งโลกนอกโลกใน รู้ถึงไตรภพ จักรวาล สามโลกธาตุ แคโลกเรา โลกเดียวนี่ยังค้นคว้ากันไม่จบ แต่นี่รู้ครอบนะ กามภพ รูปภพ อรูปภพ เว้งว้างไปหมด แต่ไม่พูด เฉย นี่นิ่งอยู่แล้วมันทรงตัวไป ความเข้าใจหมดแล้วมันจะติดอะไร มันไม่ติดอะไรเลย มันปล่อย วางไว้ตามความเป็นจริง นี่ไง ธรรมถึงเหนือโลกไป

ธรรมเหนือโลกเพราะธรรมนี้ไม่ใช่ธรรมชาติ ธรรมชาตินี้มันก็แปรปรวนไปตามธรรมชาติ นั้นนะ ธรรมเหนือโลกหมายถึงว่าเข้าใจธรรมทั้งหมด เข้าใจ ธรรมข้างนอกนะ โลกนี้ โลกคือวัตถุ ก็เข้าใจ โลกคือหมู่สัตว์ โลกคือภายในที่หมุนตายเกิด นี่ก็เข้าใจ หัวใจที่ต้องขับเคลื่อนไปตายเกิดก็ เข้าใจ เห็นหมดไป หลอกไม่ได้เลย หลอกธรรมเหนือโลกไม่ได้เลย

แต่ถ้าเป็นเข้าใจทางโลกเขา ศึกษาเท่าไรหมาก็สอนไว้ให้คนเดินตาม เดินตามขึ้นมาเพื่อจะ วิเคราะห์วิจัยต่อไป เพราะมันยังไม่มีที่สิ้นสุด งานของโลกคืองานที่ไม่มีที่สิ้นสุด งานของ ธรรมคืองานการจบสิ้นของใจ ใจดวงนั้นหมดสิ้นจากกิเลสทั้งหมด ใจดวงนั้นดวงใดก็แล้วแต่ที่ ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม เพราะธรรมนี้เป็นของสาธารณะ ธรรมนี้เป็นของกลาง บุคคล สาธารณะ ธรรมสาธารณะ

แต่ของส่วนตัวเรายังสงวน ของสาธารณะเรายังเอาไว้ไม่ได้เลย ของส่วนตัวคือสมบัติส่วนตัว คนใจ สมบัติของเราที่เราหาได้ อะไรก็ได้ ผู้มีปัญญาคึงเอาในโลก ในโลกเขามีอยู่แล้ว เราจะหาเข้า

มาเท่าไรก็ได้ หาเข้ามา แต่อันนี้แสงของพระจันทร์ เห็นไหม ร่มเย็นผ่องใส แล้วแสงของใจ ใจเรานั้นมืดบอด มันไม่เคยเห็นคุณงามความดีของการนั่งอยู่แล้ววางเฉยอันนี้ไง

นั่งแล้ววางเฉยเป็นความสุขอย่างยิ่ง สุขใจจะเท่ากับความสุขไม่มี แต่ความสุขจากกิเลส นะ ไม่ได้ความสุขจากสมาธิกดหัวกิเลสไว้เฉย ๆ นะ ความสุขความสุขเกิดขึ้นจากกดหัวกิเลสไว้เฉย ๆ มันจะทุกข์มากต่อเมื่อกิเลสมันเสื่อม ทุกข์จริง ๆ เหมือนมหาเศรษฐีใจ มหาเศรษฐีเงินหมดไปนี่แล้วจะไปทำเริ่มต้นประกอบอาชีพใหม่ มันไม่ยากทำเพราะอะไร เพราะเราเคยมีมากกว่านั้นมหาศาล แล้วต้องมาเริ่มต้นใหม่ไง นี่ไงพอจิตเสื่อมไปจากสมาธิ

ถ้าความสุขความสุขของจิตเสื่อมสมาธินั้น สุขชั่วคราวไง สุขเพื่อจิตมันจะสงบอยู่ แต่ถ้ามันเสื่อม คือว่ามันเป็นธรรมชาติของมัน สิ่งใดเจริญแล้วมันต้องแปรสภาพ ไม่มีคงที่ สิ่งคงที่ไม่มี เว้นไว้วินิพพานอย่างเดียว ไม่มีเลย แม้แต่อกุปปิธรรม เห็นไหม พระอัญญาโกณฑัญญะรู้แล้วหนอ อกุปปิธรรมมีดวงตาเห็นธรรม แต่ก็เจริญขึ้นไป เห็นไหม

อกุปปิธรรมคือไม่ต่ำลง แต่สูงขึ้นตลอด สูงขึ้นได้ไม่ต่ำลง อกุปปิธรรมเป็นขั้น ๆ ไป อกุปปิธรรมตั้งแต่โสดาบัน สกิทา อนาคา อกุปปิยะ ไม่ต่ำลงมา แต่ขึ้นได้ ยิ่งสูงขึ้นไปได้จนถึงสุด สิ้นของอกุปปิธรรมแท้ ๆ คือว่าหมดสิ้นจากกิเลสไปนั่นคือความสงบแท้ใจ ไม่แปรสภาพ ไม่แปรใด ๆ ทั้งสิ้นแต่รู้ที่อยู่ รู้นะ ไม่ใช่ว่าสงบจนแบบว่าไม่มีสติ ไม่มีสัมปชัญญะ ไม่ใช่ สงบนิ่งรู้ที่อยู่ รู้หมดเลย แต่มันเหนือทุก ๆ อย่าง กลับไม่พูดไป พูดออกมาแล้วมันเป็นไปไม่ได้ ๆ สิ่งนี้มันเป็นไปไม่ได้ แต่มันเป็นไม่ได้ ทำไมพระพุทธเจ้าสอนละ พระพุทธเจ้าสอนคนมีกิเลสนะ คนมีกิเลสก็พูดอย่างนี้ สิ่งนี้จะเป็นอย่างไปไม่ได้ ๆ นี่คือการเริ่มต้นสาวหัวใจเข้าไป

นี่การจะเห็น รูปแบบ เริ่มตั้งแต่ทานมา รูปแบบตั้งแต่ข้างนอกเห็นไหม การเป็นรูปแบบ มันเป็นก๊อบปี้ไป มันไม่เป็นปัจจุบันธรรม ไม่เป็นปัจจุบัน เราจะก๊อบปี้ขนาดไหนนี่มันก็เคลื่อนมันไม่ลงตัวพอดีใจ ความลงตัวพอดีก็มีขมิมาปฏิบัติ เราต้องตั้งใจของเราให้ดี ตั้งใจของเรานะ ตั้งใจแล้วสังเกตเอง เพราะว่ามันเป็นอัตตา หิ อัตตโน นาโถ ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ไม่มีใครสามารถบอกว่ามันชุกอยู่ในเหลือบไปไหนของใจหรือกิเลสนะ เราต้องพยายามตั้งใจแสวงหาเอาเอง ต้องตั้งใจดูสังเกตเอาเองด้วยสมาธิของเรา แล้วเราจะเจอตัวนั้นเข้าไป นี่คือการปฏิบัติในการเริ่มต้น คิด สมาธิ ปัญญาขึ้นไป

พระพุทธเจ้าบอกไว้แล้ว หมด มันเป็นมรรคภายในเกิดขึ้นมาได้ไง ตั้งใจตรงนี้แล้วจะ
เป็นไปได้ นี่คือธรรมแท้ใจ นี่คือธรรมจากประสบจริงใจ รู้แจ้งในหัวใจ ธรรมอยู่ที่ใจ ธรรมไม่ได้
อยู่ที่ต่าง ๆ แต่อาศัยวัตถุ อาศัยสิ่งของเข้าไปหาใจ นี่เหมือนกับหาเพชรที่บนหัว ที่หน้าผาก เอา
เพชรผูกเอาไว้ที่หน้าผากแล้ววิ่งไปทั่วโลกเลย ไม่เคยเจอ เพราะมันอยู่ที่หน้าผาก

นี่ก็เหมือนกัน ทำบุญทำกุศลทำไปทั่วเลย จริงๆ แล้วมันอยู่ที่ใจ อาจารย์มหาบัวบอกชัดเจน
ไปทั่วประเทศ อ้อ สุกท้ายแล้วก็ดับลงที่ใจของตัวเอง แต่ก็ต้องชัดเจน ชัดแจ้งออกไปเพื่อให้มันทุกขียาก
เปรียบเทียบเข้ามา นี่ก็เหมือนกัน เพชรมันอยู่ที่ใจ อยู่ที่หน้าผาก เราหามันไม่เจอ บุญกุศลนี่ก็สร้าง
ขึ้นมาได้ ฟังขึ้นมา ไปหาอาจารย์องค์ไหนก็บอกหน้าผากเอ็งใจ นี่ฟังธรรม หน้าผากก็ขึ้นมาที่เพชร
นั่นใจ จนกว่าจะ อ้อ ถ้าไม่อ้อ หน้าผากนี้เธอ หน้าผากมันอยู่ที่ร้านไหนล่ะ วิ่งเข้าไปอีกนะ ไปหา
ร้านนั้น ร้านต่อไป นั่นนะถึงว่าประสบแล้วมันจะเข้าใจ เข้าใจหมด นี่คือปัจเจกตั้ง รู้จำเพาะตน
แล้วมันแน่นอน แก่ทุกขี้ได้อย่างแน่นอน